

«FREE KIWI, KILL THEM ALL!»

2050. urterako harraparirik gabeko
«herri libre» izango da Zeelanda Berria

📁 INGURUMENA / Mikel Zubimendi Berastegi

Harrigarria da oso Zeelanda Berria, zinez ikusgarriak bertako fauna eta landaretza.

Istripu geologiko eta historiko partikular baten ondorioz, odol beroa, larrua eta begi txiki boro-bilak dituzten animalia guztiak inbasoreak dira bertan. Izurria. Maoriek lehen, eta europar kolonoek gero, sartutako (eta sortutako) demontrea. Izan ere, bertako hegazti, intsektu eta landare endemikoei esker egin dute aurrera harrapari ugaztunek, espezie natibo asko desagertzeko zorian jartzearaino.

Zeelanda Berrian imajina dezakegu dinosauroena bezala gizakien desagerpena eman izan balitz, nolakoa izan zitekeen hegaztiak animalien hierarkian goi-goian dituen ekosistema bat. Munduan bakarra eta apartekoa den ekosistema du Kiwien Herriak. Euskararik gabeko Euskal Herria imajinatu bezain ezinezko ote da kiwiak desagertu zaizkion Kiwien Herria? Pentsa, Zeelanda Berriaren berezko isolamenduak gidatutako eboluzioak sortu zituen bertan hegorik gabeko hegaztiak, beren legea betez hegoak galdu zituztenak. Bada, hegorik gabeko hegaztien artean ikonikoena, kutunena, ezagunena, kiwia da. Zeelanda Berriko sinbolo nazionala, bertako espeziekin konexioa, naziotasunaren zutabe, maori herriaren jainko, munduan barrena herrialdeari izena emateraino: *kiwi*. Hegoafrikarrei *springbok* gazelak esaten bazaie, argentinareei *puma* edo australiarrei *aussie* bezala, Zeelanda Berrikoei *kiwi* deitzen zaie.

ASKAZI ZAHARREKO KREATURAK

Kiwi bezala beste animalia txundigarri pila bat ere badaude Zeelanda Berrian. Eta jakina, Zeelanda Berri asko daude: herrialde bat, artxipelago bat, azpikontinente bat... Bi uharte erraldoik, hegoaldekoa eta iparraldekoa, eta ehunka txikiagok osatzen dute toki guztietatik urruti dagoen herrialdea. Tasmaniako itsasoak Australiatik

Historian aurrenekoz entseatuko den izurri deuseztatze programa baten eskutik, Zeelanda Berrian mila milioika arratoi, erbinude, zarigueia eta katu basatu hil nahi dituzte. Nazioaren sinbolo eta maorien jainko den hegorik gabeko kiwi hegazti aski ezaguna, bestek beste, salbatu ahal izateko errezeta bakarra dela iritzita.

banatua, Antartika ez hain urruti, eta, Hego Amerika, lekutan!

Zeelanda Berrian igelek bizkar orno bat gehiago daukate, Mesozoikotik datozen kreaturak daude, denboran oso urrutiko askazia dutenak, adibidez *Ty-*

rannosaurus rex bizidun kontsidera daitezkeen tuatarak, galdu den ordena batetik bizirik irten dako azken narrasti generoa. Barraskilo erraldoiak ere badaude, haragijaleak, guk espagetiak bezala zizareak xurgatzen dituzte-

Zarigueia, sagua, erbinudea eta katu basatua dira Zeelanda Berrian desagerrarazi nahi dituzten ugaztun harraparietako batzuk.
GAUR8

nak; matxinsalto itxura duten munduko intsektu handienak ere bertan daude, intsektuen erreinuko harribitxiak.

Kuriosoa da benetan egoera: Euskal Herrian tximeleten inventarioa egiten edo txoriei eraztunak ipintzen dabilen naturalista Zeelanda Berrian zarigueiak pozoiz hiltzen edo trikuen buruak zanpatzen ibili beharko da aurrerantzean. Kasu, baina. Helburuak ameslari edo kixotezkoa dirudi, ofizialki ezarritako erronka benetan baita la-tza: Zeelanda Berria 2050. urterako harrapariz librea den herria izatea. Munduan lehen aldiz jarriko da abian horrelako egitasmo kolektibo bat. Ehunka milioi, milaka milioi karraskari, mustelido eta katu basatu hiltzea da xedea. *Predator Free New Zealand* deitu dute ekimena, ekologistak, filantropo dirudunak, Gobernua, baserritarrak, teknologia berrien konpainiak, inbertitzaile taldeak... eskuz esku lanean jarri dituen ekimena. Baina arratoirik, zarigueiarik edo erbinuderik gabeko Zeelanda Berri bat, beti-betikoa, posible ote da? Oraingoan, behintzat, badirudi baietz, serio doazela. Harrapari inbasoreen izurria ezin kontrolatuzkoa eta populazioaren kontrol iraunkorren politikaren porrota aitortuta, izurria guztiz desagerrarazi baino beste politikarik ez dagoela erabaki dute.

XXI. MENDEKO LANGINTZA

Izurriak deuseztatzea ez da kontu berria pertsonentzat, ezta atzoko kontua ere. Historian atzera eginez, Erdi Arotik harago eta honago, makina bat izurri aurre egin behar izan dio gizadiak. Trankak, pozoiak, toxinen airezko dispartzioa, denak probatu dira. Kiwien oraingo saioan, baina, izurriak suntsitzeko teknika XXI. mendera egokitu nahi da, punta-puntako teknologia, sentsoreak, irrati-seinaleak eta hodei konputazioaren bitartez mugikorretara bidalitako oharra oi-narri hartuta.

Teknologiarekin batera, proiektuaren berme, jendearen parte hartzea ezinbestekoa

izango da, bazter guztietan ak-tibatuko den komunitatea. No-la funtzionatuko luke? Zero Invasive Predator konpainiarekin elkarlanean, armarik eta pozoi-rik gabeko ideia gauzatzean, ze-ra landu dute: *À-peu-près*, hala-ko baserri, beste horretako etxola edo herri hartako auzo apartatuenean bizi zarela ima-jinatu. Eta bat-batean mugiko-rra soinuka hasten zaizula pol-tsikoan. Eta mezu hau jasotzen duzula: “Bart erbinude bat zure baratzetik pasa da. Ehun me-trotara dauka habia. Hil itzazu denak, mesedez!”.

Ehun milioi dolar baino gehiagoko aurrekontuagoo duen egitasmoaren teknologia ez da txantxetakoa. Gurina, ka-kahueteak edo kakao krema ipintzen dute zarigueiak, arra-toiak edo erbinudeak inguratu eta sentsoreak dispara daitezen. Ez da zepoa jarri eta zain gera-tzea. Sentsoreak disparatzean irrati-seinaleak zabalduko dira, “sudur elektronikoen” sare ba-ten baitan, harik eta mustelidoa edo arratoia habi edo gordele-kura segi arte. Lokalizazio zeha-tza lortuta, satelite bidez baso-zain eta bertako jendeari pasako zaio, testu mezu gisa. Hil, ku-maldi osoa, familia den-dena. Saio praktikoek oso emaitza po-litak eman dituzte eta droneak ere probatu dituzte. Etorkizune-an are gehiago erabiliko direla ere aurreratu dute.

IMAJINATZEA LIBRE

Euskaldunok ere ezagutzen du-gu zertxobait izurriez. Edo eza-gutu beharko genuke. Badaki-gu, esate baterako, tranpekin harrapatzeko erbinudea baino animalia makurragorik ez dela, hura bezain animalia azkar eta iheskorrik nekez topatuko du-gula. Historian dokumentatuta daude izurriek gurean eragin-dako hondamendi batzuk, bel-tzak eta gorriak pasatutakoak baitira gure arbasoak. Zeelanda Berrian *Zero Predator*, bada, Euskal Herrian Zero Zabor; es-perientzia praktikoak ekuazio erradikalen eskutik planteatzen badugu esperientzia on eta txarrik. Hortxe dugu, adibi-dez, Asiako liztor puska gurean

Harrapari den-denak hil nahi izateak ezohikoa eta krudela dirudi. Baina Zeelanda Berriko animaliek eta landaretzak harraparirik gabeko milioika urteko eboluzioa izan dute

Karraskari, mustelido, katu basatu eta zarigueien kontrol iraunkorrek porrot egin du, hegaztien desagerpenak ez du etenik: estrategia aldatu ezean ez da salbatzeko ezer geratuko

Kinka larrian diren kiwi, takahe eta kōkako hegazti endemiko eta ikonikoak. GAUR8

gozo-gozo, gure erleen trage-diarako, urtetik urtera habi eta lur eremu berriak hartzen.

Imajinatzen hasita, imajina dezakegu denetan munduko animalia arrisksuena ate joka dugula. Hots, *Aedes Aegypti* el-txoa. Zika, dengea eta beste su-
kar gaizto askoren eramailea. Aspaldi atera zen Brasilgo Riotik Europarantz eta onartu beharko dugu, eta prestatu, denbora kontua dela etxeraino sartzea. Munduan zuzenean mehatxa-tzen dituen 4.000 milioi pertso-nen artean gaude euskaldunok. Ez dugu aparte jaten; kuadrilla berekoak gar, alegia. Edo konpa-razio baterako, Erriberan dugu jada, erabat nafartuta, Asiako ti-gre eltxoa, *Aedes Aegypti* eltxoa-ren lehengusua, eta, potentzial-ki, gaixotasun zitalen eramailea.

Eta praktikatzen jarrita, prak-tikatu beharko genituzke izu-rrien kontrako deuseztatze me-todo edo tresna berriak. Izurria ez delako inoiz izan Erdi Aroko kondaira bat, ezta izango ere. Zeelanda Berrian zenbakiak egi-nez eta esportazioari begira ari dira, izurriak desagerraraztea negozio interesgarria dela kon-tsideratuz. Kapital diziplina bat, helburu neurgarriak, inbertsio irizpide argiak, teknologia be-rrien aplikazio iraultzaileak, de-nak imajinatu dituzte. Denak imajinatu beharko ditugu. De-nak, edozer, toxinen airezko dis-pertsio indiskriminatu eta ga-restia baino lehen.

HARRAPARIA, IZURRI

Aipatu bezala, saguzar espezie bakan batzuk kenduta, odol be-roko harrapari ugaztun guztiak inbasoreak dira Zeelanda Be-rrian. Broma gutxi, denak hilt-zea erabaki dute. Haien nazioa-ren nortasunaren muineko animalia eta landare kutunak kinka larrian utzi dituzte harra-pariok. Urtero-urtero, izan hel-du, txita ala arrautza, milioika hegazti hiltzen dituzte. Denetan erasotzaileen, hilgarrien, hon-damendi handien eragileen, mustelidoak (bereziki erbinu-dea), zarigueiak, arratoiak eta katu basatuak.

Egia da, erbinude, arratoi, za-rigueia, sagu, katu basatu... den-

denak hil nahi izateak krudela dirudi. Ezohikoa. Egia da, hala-ber, “munduan lehen aldiz” for-matuan saldu dutela, balentria nazional lez, kasik gizakia ilargi-ra iritsi zenekoaren pareko. Mila milioika ugaztun desagerraraz-tea asko da, bai. Gauza jakina da, ordea, eta eztabaida ez da kapri-txosoa, egitasmoak bi salbues-pen izango dituela: familiako maskotak (basatu eta berezko ehizarako sena gara dezakete-nak) eta gizakia, bi hankako munduko ugaztun harrapari arrakastatsuen.

Edonola ere, hegorik gabeko hegazti endemikoen harrapari handienak zarigueiak eta erbi-nudeak dira. Zarigueia, hain irri-garri eta adorablea dirudien ani-malia, 1911. urtean sartu zuten Zeelanda Berrian larru industria garatzeko asmotan. Kiwi ehizta-ri amorratua da, baina. Helduak, txitak, arrautzak... denak jaten ditu, baita kiwiak jaten dituen zizare eta intsektuak ere, denak barrura! Erbinudea, aldiz (hu-doa eta erbinude zuria bezalako beste mustelidoak ere badaude-la ahazteke), 1800. urtean sartu zen Zeelanda Berrian. Bizitzaren ironiak eta logika perbertsoak zer diren! Zertarako eta untxi izurria kontrolatzeko, espezie sartze desastre bati sartze desas-trosoago batez erantzunez! Bis-tan da, hegorik gabeko txitak ehizatzea (bere pisua baino bost aldiz handiagoa dutenak ere hilt-zen ditu!) edo arrautzak jatea untxia harrapatzea baino erra-zagoa da erbinudearentzat. No-rentzat eta ehizatzen ikaragarri eraginkorra eta ehizatua izaten batere erraza ez den kreatura eder honentzat.

Karraskarien artean, lau espe-zie zenbatzen dira Zeelanda Be-rrian: Kiore arratoia (maoriek sartutakoa eta zenbait tribuk gurtutakoa), Norvegiako arra-toia, itsasontziko arratoia eta etxeko sagua. Maoriek, Poline-siatik 1300 inguruan Zeelanda Berrira heldutako lehen giza-kiek, Kiore arratoia ekarri zuten beraiekin, jateko erabiltzen zu-tena. Baina berehala hedatu zi-ren, intsektu, lurreko habien arrautza eta bestelakoekin elika-dura ez zitzaaien-eta falta.

Karraskariek ez dute kiwia zuzenean ehizatzen, baina zinez min handia egiten diote. Ez bakarrik kiwien arrautzak jaten dituztelako, kiwien elikagai eta basoen birsorkuntzarako ezinbestekoak diren fruituak janez izugarri kaltetzen dutelako ekosistema, baita kiwiak ehizatzen dituzten harraparien elikagai direlako ere, erbinude edo katu basatuen populazioak mantentzen lagunduz.

Trikuak ere badira. Izatez ez dira karraskariak baina bai inbasoreak. Eta ezin dira aipatu gabe utzi. Trikuak ez dietelako muzin egiten kiwien arrautzei, eta, batez ere, kiwiaren oinarritzko elikagaien (zizareak, zomorroak, fruituak...) jatun amorratuak direlako.

Munduan espezie inbasoreekin dagoen arazo zitala kontuan hartuta, produktu eta teknika berriak eskatzen dituen egitasmo erradikal honek merkatu-nitxo handia sortuko omen du

Tranpak, uxaldiak, barne hemorragien eragile diren antikoagulatzaileak... denak beharko dira milioika animalia hiltzeko. Den-denak, airetik dispertsatutako dioxinak kenduta

Kiwiak Zeelanda Berriko psikologia nazionalaren muinean daude, ugaztunekiko milioika urteko isolamendutik eratorritako bakantasuna dela-eta.
GAUR8

Azkenik, katu basatuen kasua dator. Ehiztari apartak dira, hegorik gabeko hegaztien amesgaizto. Beren populazioa asko handitu da azken urteotan eta katu maskotekin nahastu egiten dira, elkarkidetzak josten dituzte. Kostako da, kostako denez, katu basatu den-denak desagerraraztea.

Dudarik ez, Zeelanda Berriko arratoi, zarigueia eta erbinude den-denak desagerrarazita ere, katu maskotek biodibertsitatearen lehen mailako mehatxu izaten jarraituko lukete. Ez dirudi sinesgarria, horrenbestez, harrapariz libre den herrialde bihurtu nahi izatea etxeko katu mordoa izanik: maskota ala ez, katua beti katu. Katuok baso eta ekosistema natiboetara sartuko balira, akabo. Beste behin, harraparirik gabeko asmoa, izurri deuseztatze programa erradikala, herren.

DENA ALA EZER EZ

Datuak beldurgarriak dira. Harrapariok sartu zirenetik, Zeelanda Berriko hegazti endemikoen laurdena desagertu da, eta geratzen diren gehienek justu-justu eusten diote, harraparirik gabeko urrutiko irla txikietan babestuta. Gauzek martxa ber-

KIWIAK HEGOAK NOLA GALDU ZITUEN AZALTZEKO LEGENDA

Maorien tradizioan bizidun guztiak Rangi-nui (Zeruaren Aita) eta Papa-u-a-nuku (ama lurra) kreatzaileak batu izanetik datoz. Kreatura eta natur baliabide oro beren bi umeen (Tane-mahuta eta Tangaroa) ondorengoak dira. Tane-mahutak sortu zituen txoriak, basoak eta gizakiak. Eta tradizioaren arabera kiwia bere ume zaharrena izan zen.

Maorien legendaren arabera, Tane-mahutak behinola txori guztiak deitu zituen batzarrera. Zuhaitzen sustraiak zomorroek jaten zituztela eta gaixotzen hasiak zirela ikusita, ea haien artean basoko alturetatik lurrera jaisteko boluntariorik bazen galdetu zien. Tui hegaztiak lurreko iluntasunak, eguzkitik hain urruti egoteak beldurtzen zuela esan eta ezezkoa eman zuen. Pukekoak ere, basoko lurra hotzegia eta giroa hezeegia iritzita, ezezkoa eman zuen. Pipiwharauoak, bere habia egiten lanpetuegi zegoela-eta berdina esan zuen. Kiwiak, baina, baiezkua eman zuen.

Horrek asko poztu zuen Tane-mahuta. «Ohartzen al zara potolo hazi, lurreko zomorroak bilatzeko hanka indartsuak izan, zure luma koloretsuak galdu eta ezin izango zarela inoiz basoko altueratara itzuli?» ohartarazi zion Tane-mahutak, baina, kiwiak, hala ere, baiezkoan segitu zuen. Orduz geroztik, tuiari eztarriaren pean bi luma txuri hazi zitzaizkion, koldarkeriaren seinale. Pukekoa betiko biziko zen zingiretan, bere hanka busti-bustiekin. Eta pipiwharauoak ez zuen gehiago habiarik egingo, kukuak bezala bere arrautzak beste hegaztien habietan utziz.

Kiwiaren sakrifizio handiak txori denetan maitatuena bihurtu zuen. Basoa zaintzeko Tane-mahutari eman zion laguntzarekin, zeelandaberritarrek egun hainbeste miresten dituzten nortasun ezaugarriak erakutsi zituen kiwiak: osotasuna, umiltasuna, leialtasuna, konpromisoa eta kuraia.

Zeelanda Berria ugaztun harrapariz libre den herria izateko asmoak bi salbuespen ditu: gizakia eta maskotak. Katu basatuak hil baina katu maskotak errespetatzeak ba ote zentzurik?

Zeelanda Berria eboluzioaren experimentua da, hegaztiak dominatutakoa. Dinosauroekin batera ugaztunak ere desagertu balira mundua nolakoa izango litzatekeen erakusten duena

dinean jarraituta, belaunaldi batean edo pare batean kiwien lurraldea kiwirik gabekoa izango dela kalkulatu da. Herri bat batu eta identifikatzen duen sinboloa denez, egoera emergentzia nazionalekoa dela esan daiteke, bai.

Uharte isolatuetakoa santutegietan hazten diren hegaztiak ez dagoela egungo maldan beheari aurre egiterik, ez zaiola buelta ematen egungo joerari aipatzen dute adituek. Nahitaez libratu behar direla harrapariz bi uharte handiak, ez dagoela erdibiderik, dena ala ezer ez bat dela.

Horrela denik ez da hemen ukatuko, noski. Pentsatzen jarrita, baina, animalia edo landare, espezie inbasoreak nonahi daukela ere esan daiteke. Denok gaudela espezie inbasorez inguraturik. Hau da, orain guztiz desagerrarazi nahi dituzten espe-

zie inbasoreok Zeelanda Berria inbaditu izan ez balute, agian, bertako espezieek inbadituko litzuketela beste lurralde batzuk. Igual planetaren destinoa hori da. Espezien talkak etengabekoa izango dira etorkizunean eta biodibertsitate handiena gordetzen duten irletako animaliak ordainduko dute beti prezio altuena. Egoera ikusita, hori bai, erantzun bat izan daiteke Zeelanda Berriak mahai gainean jarritakoa.

Badira ere, zertarako ukatu, bidezkoztat jotako egoera historiko bateko ekosistema berritze-ko saioak kritikatzan dituztenak. Besteak beste, batere praktikoak ez direlako. Ekosistema berrien errealitatea onartu eta Lurreko espezie guztien kudeaketa planifikatu behar dela uste dute, porrotera kondentatuko espezien kontserbazio poli-

tiketan tematzeko. Zeelanda Berri-rik datorren egitasmo honen aurrean, kontu denetan gertatzen den bezala, ateoak eta sinestunak daude, ortodoxoak eta heterodoxoak.

Harraparirik gabeko Zeelanda Berria lortzea ez da erraza izango. Inolaz ere. Baina santutegien bidea lehenetsi duten naturalistek diotenez, hori da dagoeneko egiazki jokoa alda dezakeen

Zeelanda Berrian diren lau sagu espezieek, katu basatuak eta erbinudeak urtean 25 milioi hegazti hiltzen dituztela diote adituek.
GAUR8

apustu bakarra. Bai, desafio aparta da benetan. Maorien tribuetatik, baserritarretik, ekologista erradikal eta filantropo aberatsetaraino, denak lanari lotu eta muga guztiak pasatuko dituen desafioa. Ez da erraza izango, baina ahalegina martxan da dagoeneko. Merezi du. Besteak beste, txoriari hegoak ebakiz gero, ez delako inoiz kiwi bat izango.

